

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.ф.н. Мария Грозева

по конкурса за доцент

по направление 2.1. Филология (немски език – приложно езиковедие),

обявен от СУ „Св. Кл. Охридски“ в ДВ бр.50/15.06.2018

За участие в обявения конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ (немски език – приложно езиковедие) са подали документи двама кандидати: гл. ас. д-р Бисерка Велева-Петрусенко и гл. ас. д-р Гургана Фъркова-Ангелова.

Бисерка Велева е завършила през 1976 г. Немската езикова гимназия в гр. Пазарджик и специалност немска филология в СУ „Св. Кл. Охридски“ през 1982 г. Докторската си дисертация на тема *Контрастивен анализ на деминутивите в немски и български език* защитава през 2015 г. Била е многократно стипендиант в Германия, Австрия и Великобритания. Работила е като учител по немски език в средното училище, а от 1996 г. е асистент в катедра „Чужди езици“ на ФКНФ, СУ „Св. Кл. Охридски“. Води курсове по немски език за юристи от специалността „Международни отношения“. Член е на Съюза на германистите в България и на Дружеството на преподавателите по немски език в България.

Гургана Фъркова е завършила през 1984 г. 91-ва Немска езикова гимназия в София, а през 1991 г. специалност немска филология в СУ „Св. Климент Охридски“. През 2016 г. защитава дисертация на тема *„Лингвистични, паралингвистични и културноспецифични измерения на българо-немската комуникация в бизнес среда“*. От 1995 г. е асистент в СУ „Св. Кл. Охридски“, където води курсове по икономически немски език и немски език за бизнес-комуникация. Води подобни курсове за Германското посолство, Луфтханза техникс, Джонсън Контролс. Г. Фъркова има богата практика като преводач и журналист, като работи за национални и германски печатни издания и телевизии и има над 300 публикации за културни събития у нас и в чужбина с множество цитации. Член е на Съюза на българските филмовите дейци, Съюза на германистите в България, Съюза на българските журналисти, Съюза на преводачите в България и на Европейския преводачески колегиум (Europäisches Übersetzer-Kollegium). Автор е на 4 лекционни курса, които са важни и интересни за бизнеса.

Описание на научните трудове

Бисерка Велева-Петрусенко е представила за участие в конкурса хабилитационен труд на тема *Дипломатическата кореспонденция между България и Германия (лингвистичен анализ)* и 18 статии, от които 3 в съавторство, без да е приложена декларация за дела на кандидатката. Посочените под № 6 и № 10 са идентични, като тази на немски език е доклад на конференция, а другата е предаденият за печат текст на български език. Подобно съвпадение, очевидно по невнимание, има и при публикациите под №№ 5 и 13, а посочената под № 11 работа

е резюме на №12. Публикацията под № 3 е само резюме и не може да бъде оценена, т.е. в действителност става дума за 14 статии.

Хабилитационният труд на Бисерка Велева е в обем 399 стр., от които Приложения (Глосар и копия на изследваните документи) 49 стр. и 20 с. библиографска справка. Издаден е от УИ „Св. Кл. Охридски“ без посочен рецензент и научен редактор на изданието. Предмет на изследването е дипломатическата кореспонденция между България и Германия от практическа и теоретична гледна точка. За реализирането на тези цели са посочени 9 изследователски задачи. Използваният метод е съпоставителен текстолингвистичен анализ. Хронологичните граници на изследването са определени от 1878 до 2018 г. с акцент върху периода 1989 – 2018 (с.13). При анализа обаче отново е посочен периода 1878 – 2017 (с.134, с. 157), което е обърквашо за читателя. Изследването се опира на голям корпус от материали, почерпени от различни архивни фондове и дава добра база за обективни резултати.

Целта на предложението обстоен исторически преглед е да даде рамка на изследването върху развитието на дипломатията и дипломатическата кореспонденция, като анализира понятията „дипломат“, опирайки се на речникови статии. Препоръчително би било при проучването на значението на отделните лексеми авторката да не се ограничава до няколко електронни речника, а да търси информация и в други по-пълни и представителни речници. Така би намерила повече значения на „дипломатичен“ и „дипломат“ в българския език¹, както и на термина „междудържавен“ (с. 42)². Същото се отнася и за подхода при определянето на значението на думата „документ“, където позоваването е на РДБЕ, а не на също достъпния и онлайн Речник на българския език³, издание на ИБЕ, БАН. В тази част изненадва и понятието „дипломатическа лингвистика“ (с. 32), което не е дефинирано и (все още) не съществува в лингвистиката. База за изследването е дефинирането на понятието „дипломатическа кореспонденция“ и нейното място в международните отношения.

Обосновката на текстолингвистичния анализ е наситена с много, но на места остаряла информация (напр. 7 признака за текст на Богранд/Дреслер), като обаче липсват по-нови основни автори като моделът за анализ на дискурса на ван Дайк. Остава неизяснен въпросът, кое определение за текст приема авторката и с кой модел за анализ ще работи, с какво тя го допълва и/или доразвива. За определяне на текстовите жанрове са използвани критериите на Кл. Бринкер. Ако посочените на с. 132 допълнителни изисквания към дипломатическите текстове са предложение на авторката, това би бил неин принос.

Трета глава е ядрото на лингвистичното изследване. Текстовете от дипломатическата кореспонденция са отнесени към официално-деловата сфера. Сред многообразието

¹http://bulgarian.abcthesaurus.com/browse_synonyms/synonyms_for_%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82.html

² Български тълковен речник, изд. Наука и изкуство, 1973 г., София.

³<http://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82/>

дипломатически документи по съдържание и функция, авторката отделя следните най-честотни жанрове: *дипломатическо писмо, дипломатическа нота, доклад, договорни документи и дипломатическа покана*, които подлага на структурен анализ. Интересен, но неизяснен остава въпросът за функциите на текстовете от дипломатическата кореспонденция, която е преобладаващата за определен текстови вид и как езиковата реализация допринася за постигането на поставената цел. Структурният анализ предлага информация за оформянето на избраните дипломатически документи и дава възможност да се изведат някои формални промени и разлики. Резултатите от анализа на *дипломатическото писмо* за съжаление, са обобщени с помощта на таблицата на Д. Романов, без да са изведени приликите и отликите между двата съпоставяни езика, поради което не може да се направи заключение за приносния момент в този случай. При анализа на следващите видове документи се посочват интересни промени в диахронен план (напр. с. 223), възможностите за въздействие чрез структурата и оформлението. Обстойно и с много примери са разгледани езиковите средства за реализирането на кохерентността на текста и неговата функция (напр. с. 235-237; 242).

Искам да обърна внимание, че в изследването на Б. Велева въобще не е спомената категорията модалност, която има пряко отношение към учтивостта. Не мога да приема също начина на представяне на категорията учтивост, която играе важна роля на регулатор в междуличностните отношения и още по-голяма в дипломатическата кореспонденция. Велева не само не предлага никакво, макар и работно определение, но показва и очевидно непознаване на основополагащите изследвания на Лийч (1983), Р. Лейкоф (1972, 2000) Браун/Левинсън (1987), както и на Мария Георгиева (1995) и съпоставителните между немски и български на А. Ламбова (2010, 2011, 2013, 2014, 2016). Ще спомена и факта, че на нито едно място в хабилитационния труд, както и в предложените статии, не се споменава автор като Х. П. Грайс (1975), изследвал условията за успешна комуникация. Езиковите средства за изразяване на учтивост не са представени пълно и системно, не се прави разлика между център (граматичната категория) и периферия (конкурентните езикови средства), не е направен извод за тяхната еквивалентност и честотност, а точно анализът на дискурса/текста дава възможност за разкриването на интересни межкултурни различия дори при строго регламентирани дипломатически текстове. Авторката показва недостатъчно познаване на спецификата на тази категория в двата съпоставяни езика (вж. Куцаров 1985, Чакърва 2009; Lüger 2001, Raible 1987 и др.). Възражения имам и по отношение на формулировката „видове езици“ (с. 282), където очевидно става дума освен за различните национални езици, така и за различни социални и професионални варианти на езика.

Твърде оскъдно, само на 2 стр., е представена и невербалната комуникация, която играе изключително голяма роля в междуличностната комуникация и респ. в дипломатическата.

Преди да се спра на приносните моменти в труда на Бисерка Велева, ще посоча, че тя си поставя една многоаспектна и обемна цел, което не ѝ позволява да навлезе в дълбочина. В

работата е направен обстоен преглед на развитието на дипломатическата кореспонденция между България и Германия, подробен анализ на понятието документ в дипломатическата кореспонденция, изведени са приликите и отликите в структурните характеристики на най-честотни жанрове: дипломатическо писмо, дипломатическа нота, доклад, договорни документи и дипломатическа покана, като са описани и езиковите средства за реализация на тяхната функция в двата съпоставяни езика.

В същото време работата е претрупана с ненужна за лингвистично грамотната и четяща публика информация (обяснени са напр. *лингва франка*, *произход на термините*, *назоваването им в няколко езика*, *НАТО* и пр.). Излишен според мен е преводът на дефиниции, понятия, цитати вътре в изложението, което накъсва текста и затруднява проследяването на неговата логика, още повече, че са допуснати и някои твърде несполучливи преводи като „*трудова работна ръка*“ (с. 99), „*дипломно свидетелство*“ (с. 142). (Преводът би могъл да се даде под черта.) Грешки като „капитулари“ (с. 42), мн. число от капитуларий, вм. капитуларии, „*Ханзенски съюз*“ (с. 152). Посочените нееднократно в текста и статиите *Konjunktiv I (Konjunktiv Präteritum) условно наклонение в минало време, на глагола werden 'ставам' с инфинитива на основния глагол*. (цитат от с. 293) са не само грешни, но и недопустими за германист. Недоумение за всеки лингвист бъдат формулировките „*лингвистичен език*“, „*дипломатическите текстове като продукт на лингвистиката*“ (с. 131) и пак там „*Лингвистичното начало на дипломатическите документи изисква съобразяване на документалния подбор с методологията на тяхното изследване*“ и още ред такива.

В авторската справка представените статии за участие в конкурса са коментирани твърде бегло и неинформативно. Те могат да бъдат обобщени приблизително в следните групи: (1) изследвания върху езика на правото и дипломатията, (2) проблеми на чуждоезиковото обучение и (3) информативни.

Статиите от първа група (№ 1, 2, 3, 5 (13), 7, 12 и 14) са пренесени почти дословно, заедно с посочените по-горе грешки и неточности, в реабилитационния труд и по тази причина тук няма да бъдат разгледани обстойно. Ще повторя отново само, че спецификите на правния език не са ясно дефинирани, не се отчита фактът, че той се опира на лексикалния състав на общия език, добавяйки допълнително значение, дори в отделните области на правото.

При анализа на фотографията в дипломатическите покани (№ 9 и № 12) Б. Велева показва добро познаване на изискванията на протокола и обосновава налагащата се тенденция към използването на повече изображения и цветове. Двете статии са почти идентични, с разлики в уводната част и езика, на който са представени (№12 е на английски език). Следва да се отбележи, че лингвистичен анализ липсва, но статиите все пак са насочени към ролята на цвета и изображението.

Към проблемите на чуждоезиковото обучение се отнасят публикации №№ 6, 8, 15 и 16. В № 6 (и идентичната № 10, вж. по-горе) интерес представляват от практическа гледна точка

критериите за подбор на вестникарски статии, но не и предлаганите упражнения. Вниманието заслужават резултатите от проведените анкети за мотивацията на студентите и мотивиращата роля на преподавателя в ЧЕО.

Възражения имам към следващата група статии, които нямат приносни моменти, а описват проекти. Това са напр. статии №№ 8 и 15, където според мен дори не се прави ясно разграничение между електронно и дистанционно обучение и на практика се описва т. нар. интегрирано обучение (blended learning), без да се изчерпват възможностите, които то предлага, а се посочват целите на проекта. Към тази група отнасям и статията (№ 18), която описва проекта за Европейското езиково портфолио, както и иначе любопитната статия за германските следи в американските президентски избори 2016. Тук са събрани данни от различни източници, но те изискват политологически анализ.

Втората кандидатка Гергана Фъркова-Ангелова участва в конкурса с монография *Езикът на рекламния слоган (Немско-български паралели)*, 6 статии, 9 научни доклада и 5 речника.

1) Хабилизационният труд на Г. Фъркова е в обем 247 с., от които 8 с. библиографска справка. Рецензент е доц. д-р Р. Килева-Стаменова, а научен редактор доц. д-р Майя Долапчиева. Издаденото от ФънТези изследване е посветено на една много интересна и актуална тема и си поставя за цел да разгледа езика на рекламния слоган в немски и български език, който функционира самостоятелно в езика на рекламата и има своето специфично въздействие. Авторката подхожда към проблема интердисциплинарно, включвайки и постиженията на невромаркетинга, респ. на невролингвистиката, социолингвистиката и межкултурната прагматика. Трудът е добре структуриран в 12 раздела, като първите пет разискват въпроси за същността на рекламата като вид комуникация, слогана и неговите характерни особености. В шести раздел последователно са разгледани на фонетично, морфологично, словообразователно и синтактично равнище особености в езика на слогана. Анализът е направен прецизно и прегледно. Всяко от явленията е илюстрирано с много примери, като са изведени езиковите особености и културните специфики между двата езика. Авторката показва добра информираност по отношение на специализираната литература и съвременните тенденции в развитието българския и немския език. Като обобщава спецификата на езика в днешния рекламен слоган, Г. Фъркова посочва неговата лаконичност, информационна наситеност и емоционалност, както и влиянието на културата и социалната среда за постигане на търсеното въздействие. Тук могат да се направят паралели с езика в интернет, където се търсят същите ефекти. Фъркова се спира критично на преводните реклами, на автоматичното пренасяне на модели в писането на рекламни слогани, както и на копирайтинга. Изследването се опира на корпус от езиков материал и е богато илюстрирано. На места обаче липсват примери от българския език.

Като приноси на хабилизационния труд бих посочила извеждането на специфичните особености на езика на рекламния слоган с предпочитанието му към определени фонетични и

морфологични форми, словообразователни модели и синтактични структури, но също така и ясно изразените тенденции към езикова икономия, опростяване и навлизане на разговорната реч, които могат да бъдат обвързани и с езика в интернет. Анализът дава възможност също така за установяването на тенденции към промени в нагласите и ценностната система на двете общества. Препоръчително е книгата да бъде прочетена и ползвана от редактори, както и от специалисти в областта на рекламата.

Друг важен принос е установяването на сродни явления в двата езика, възникващи под влияние на глобализационните и анти-глобализационните процеси. Съществен приносен момент е възможността за практическото приложение на резултати от изследването, които могат да бъдат използвани от работещите като преводачи и рекламописци (копирайтери), за да бъдат рекламите по-добре ситуирани в съответната културна среда, но също така и в занятията по немски език.

Трудът ползва богат емпиричен материал, структуриран е много логично, написан е на разбираем и за неспециалистите език.

Предложените публикации на Г. Фъркова за участие в конкурса тематично могат да бъдат разделени в няколко групи: (1) проблеми на межкултурната комуникация, (2) чуждоезиковото обучение, (3) речници и (4) теория и практика на превода. Текстовете на публикациите не са приложени в документацията, което да улесни запознаването със съдържанието. Така тяхната оценка може да почива единствено на авторската справка. Публикации № 2, 3 и 6 от списъка с публикации за участие в конкурса са посочени при защитата на дисертацията като публикации по темата и тук няма да бъдат оценявани. Същевременно обаче не са посочени учебници и части от учебници, преводи и анализи на превода, които не са свързани с дисертационния труд. Г. Фъркова е автор на 29 превода на художествена литература, високо оценени от литературната критика, което означава отлично познаване на немски и български език. Преводът освен това е важна част от полето на приложната лингвистика.

Чуждоезиковото обучение и особено умението на преподавателя да мотивира студентите Г. Фъркова разглежда в контекста на актуалността на преподаваното съдържание, стремежът му да обвърже преподаването на знания по език с межкултурната компетентност, което поставя високи изисквания към самия преподавател.

За интереса и ангажираността с преподавателската дейност говорят авторството на учебника *Wirtschaft und Deutsch* (2001), както и съавторството с Г. Павлова в „Пари и банки“ (2002).

Гергана Фъркова участва в съставителството на четири речника, като особено внимание заслужава издаденият от ПОНС „БИЗНЕС речник немско-български, българско-немски“. Специално искам да подчертая съставеният и издаден самостоятелно „Модерен българо-немски бизнес речник“ (2011), който може да бъде определен като най-добрият, предлаган в момента.

Освен на описания монографичен труд, кандидатката е автор на още три книги.

Особен интерес представляват експертните оценки на Гергана Фъркова за публикувани преводи, в които тя проявява умението си да прави прецизен и критичен граматичен и лексикален анализ. Тук тя показва отлично владение на богатството на езика на оригинала и превода, умение за точно наблюдение и тълкуване и посочване на решения. Обръщам особено внимание на този аспект от работата на Г. Фъркова, тъй като теорията и практиката на превода са част от приложното езикознание.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

За обявения конкурс за доцент в 2.1. Филология (немски език – приложно езикознание) са предвидени курсове по немски език като първи и втори чужд език за студенти от специалност „Право“ с общ хорариум 420 ч., т. е. става дума за практическо обучение по немски език, за което е необходима добра езикова подготовка и умение да се анализират прецизно и превеждат точно термините.

По мое мнение предложеният от кандидатката Бисерка Велева-Петрусенко труд, както и публикациите са недостатъчно задълбочени като езиковедско изследване и показват пропуски в теоретичната граматика на немския език, лингвистиката на текста и теорията за учтивостта и **не притежават** необходимите качества, за да обосноват избора ѝ на академичната длъжност „доцент“.

Кандидатката Гергана Фъркова-Ангелова участва в конкурса със сериозно и задълбочено изследване, показва добра теоретична подготовка, умение да систематизира и прецизно да анализира езиковия материал. Предложената за оценка езиковедска продукция е в недостатъчен обем, което **не ми дава основание** да предложа Гергана Фъркова-Ангелова за избор на академичната длъжност „доцент“ в направление 2.1. Филология (немски език - приложно езикознание).

София, 17.11.2018

.....

Проф. д.ф.н. Мария Грозева
Департамент „Чужди езици и култури“
Нов български университет